

TULEVIKU-MINU RAHALINE HEAOLU. Kuidas nügida inimesi suurema rahalise heaolu suunas?

Leonore Riitsalu, 2019, Tuleviku-minu rahaline heaolu. Kuidas nügida inimesi suurema rahalise heaolu suunas?, Arenguseire Keskus. Analüüsi kokkuvõte

- Tihtipeale eeldatakse, et inimese võimet oma tuleviku rahalist heaolu kindlustada näitab **rahatarkus**. Viimase aja uuringud näitavad, et head finantstadmised ei vii alati oma rahaasjade nutika korraldamiseni. Rahatarkuse uuringud näitavad, et Eesti elanikud planeerivad ja investeerivad tuleviku rahalise heaolu nimel vähem kui nende teadmised ja sissetulekud võimaldaksid (OECD 2016; Meriküll ja Rõõm, 2016).
- Seni on kasutatud **rahalise heaolu** hindamiseks pigem objektiivseid näitajaid (näiteks säästmismäär, jõukus). Viimastel aastatel on aga teadurid hakanud senisest enam subjektiivsele poolele tähelepanu pöörama. Rahalist heaolu ei saa üksnes objektiivsete mõõdikutega hinnata, ilma inimese väärtushinnanguid ja eelistusi mõistmata.
- Rahalist heaolu on defineeritud kui „tajutud võimet hoida praegust elatustaset ja saavutada soovitud elustiil ning rahaline vabadus tulevikus“ (Brüggen jt., 2017) See koosneb kahest osast: **praegune rahaasjade korraldamise stress ja kindlustunne tuleviku rahaliste eesmärkide saavutamisel** (Netemeyer jt. 2018). Muret praeguse toimetuleku pärast ennustavad käitumine rahaasjade korraldamisel, enesevalitsus ja materialistlikud väärtused. Tuleviku rahalist kindlustatust mõjutavad tajutud enesetõhusus, valmisolek investeerimisriske võtta ja rahaasjade pikaajaline planeerimine (Netemeyer et al., 2018). Pensionipõlve kindlustamise kontekstis on olulisem teine pool, kindlustunne tulevikus soovitud elustiilini jõudmises, kuid seda ei saa saavutada ilma rahaasjade olevikus teadliku korraldamiseta.
- Eesti elanikud on enda hinnangul pigem heal rahalise heaolu tasemel. Mehed, noored ja eestlased andsid 2015. aasta uuringus oma rahalisele heaolule kõrgema hinnangu kui naised, kesk- või vanemaealised ning mitte-eestlased. Sissetulekute taseme ja rahalise heaolu vahel on tugev seos (Riitsalu and Murakas, 2019). Siin peaks aga meeles pidama, et Eestis hinnati vaid rahalise heaolu esimest poolt, hetke toimetulekut, ilma tuleviku kindlustatust mõõtmata.

- Majanduspsühholoogia ja käitumisökonomika teadlased on näidanud, et inimesed eelistavad lühiajalisi eesmärke pikaajalistele. Tuleviku heaolu on liialt abstraktne ja hoomamatu, et selle nimel täna raha kulutamata jätta. Veelgi enam, **me ei pruugi tuleviku-mina iseendana tajuda**. Vastuolu oleviku- ja tuleviku-mina vahel saaks vähendada näiteks visualiseerimise abil (Hersfield jt., 2009). Kui suudame näha ennast vanana, on ka kergem kujutleda oma vajadusi selles eluetapis. See omakorda muudab tulevikuks rahaasjade planeerimise konkreetsemaks ja selgemini hoomatavaks.
- **Kauge tuleviku nimel raha kasvama panemist tajuvad inimesed nagu oma rahast ilma jäämist**. Kaotusevalule on aga inimesed üle kahe korra tundlikumad kui võidurõõmule (Kahneman ja Tversky, 1979), seepärast püütakse kaotusi vältida, isegi kui siis ka tõenäosus rahaliselt võita väheneb. Sellisest kaotusetõrksusest üle saamiseks vajavad inimesed kiiret tagasisidet oma pikaajalisele finantsotsusele. Selleks sobib isegi midagi väga lihtsat ja odavat nagu näiteks naerunäoga tekst Tubli!
- Inimesed kipuvad olema optimistlikud ja enesekindlad, mistõttu alahinnatakse sissetulekute vähenemise võimalust. **Pigem nähakse ette positiivseid sündmusi** nagu palgatõus või ametikõrgendus, vähem mõeldakse terviseriskidele ja negatiivsetele stsenaariumitele (Kahneman and Riepe, 1998).
- Finantshariduse pakkujad on seni püüdnud aidata inimestel keerukaid valikuid teha õpetades neile investeerimisteenuste põhitõdesid ja püüdes tõsta teadlikkust arukata valikute tegemise vajalikkusest. Paraku aga on sellest vähe.
- Inimeste pikaajalise rahalise heaolu kindlustamiseks tasub rakendada käitumisökonomika teadmisi. Tuleb ka arvestada, et **inimesed ise hoolimata ohtrast informatsioonist ja headest teadmisest ei pruugi ratsionaalseid valikuid õigeaegselt teha**.
- Mitmed riigid (näiteks Suurbritannia, Ameerika Ühendriigid jt) on hakanud kasutama „nügimist“, et suunata inimesi ise rohkem oma tulevikule mõtlema. Ka Eestis oleks võimalik rahalise heaolu parandamiseks käitumisökonomikast õppida ja seeläbi rahalist heaolu parandada.